

Lány a gumimatracon

I.

Mindig történik valami, amiről később azt mondjuk, hogy előtte, vagy utána. Olyan esemény, ami lezár egy korszakot. Hát, ez a hurrikán ilyen lesz, időtlen-időkgig, amíg csak ember él a Szigeten.

Azt, hogy hurrikán, többes számban kellene mondanom. Irma – ez volt az első – szeptember 7-én. Aztán, alig két hétre rá, Mária. A második. Irmát még csak elviselték. Minden ember életében előfordulnak kisebb-nagyobb viharok. De arra, hogy röviddel utána jön majd egy második, senki se számított. Méghozzá nem is akármilyen: egy sokkalta nagyobb. Hát ilyesmiről emberemlékezet óta senki sem tudott.

Ezt próbálom most elmondani. Nem lesz könnyű, van a tömény borzalomnak – az elviselhetetlennek – egy olyan foka, amit nem fejeznek ki a szavak. De lássuk! Harminchat éves vagyok és éppen ezekben a napokban dőlt össze az életem. Kezdve azzal, hogy meghalt a legjobb barátom. Rákos volt, sokat szenvedett. Aztán, szakítottam az élettársammal. Régen készültem rá, most jött el az ideje. És mintha nem lett volna elég, elvesztettem az állásomat. Minden alig néhány nap alatt.

Új életet kellett kezdenem. És nem csak rólam volt szó. Anyám és Nagyí is a közelemben éltek. Anya bénán, tolókcocsiban, Nagyí pedig kilencvenévesen. Róluk is gondoskodnom kellett. Nem akartam visszaköltözni a szülői házba, meg akartam őrizni az önállóságomat. Erősnek éreztem magamat. Amikor elkezdett Irmáról beszélni a rádió, megtettem a szokásos előkészületeket. Bevásároltam: tej, ivóvíz, pelenkák, gyógyszerek. A tartós élelmiszerek. Mindezt kétszer is, egyszer magamnak, aztán anyának és nagyinak.

Bezártam az ajtókat és az ablakokat, átköltöztem az öregekhez. Ágyam nem volt, felújítam magamnak egy gumimatracot. Még nem tudtam, hogy miként fogok ezen élni. Ezen a gumimatracon.

Irma szerencsére éppen csak érintette a Szigetet. Így is, az utak mentén ledőltek a fák, és megáradt egy patak. De folyt a víz a csapokból, és harmadnapra a villany is visszajött. Vásárolnom nem kellett, konzervekkel volt tele egy egész szoba. Beindult az élet, Irma nem volt nagyobb, mint az Antillákon évről-évre átgördülő ciklonok.

II.

Én mindig a legrosszabbra készülök. De vannak, akik mindent az utolsó pillanatra hagynak. Mikor lementem a térre, az áruházak már üresen álltak. És itt volt a nyakunkon egy ötös erősségű hurrikán: Mária.

Hajnalra jelezték a meteorológusok, de már este tíz után feltámadtak a szelek. Éppen csak leszedtük, és máris vissza kellett szögelni a *tormenterákat*. A zsalugátereket.

Nagyon hirtelen támadt fel a szél, és a hurrikánok hírnökei egészen másféle szelek. Egyre erősebb lökések, és közöttük, valami félelmetes, néma csend.

Bezárkóztunk a nappali szobába. Nagyi imádkozni kezdett, anyám is hangosan imádkozott. Aztán, éppen az ámenre, kialudt a villany, ránk borult a sötétség. Azok ketten felsikítottak, pedig akkor még nem is sejtettük, hogy ez most már hosszú hónapokra így marad.

Egymáshoz lapultunk a szlonyon. Másfél napig. Hogy milyen volt ez a tizennyolc óra? Magam se tudom. Az időérzékét elveszti az ember, aludni képtelen. A szél pedig csak üvölt, dübörög. A rádió is elnémul, a saját hangját sem hallja az ember.

Csak a dübörgés. A tompa ütések, amikor leesik vagy összeomlik valami. A víz is beszivárog a repedéseken, az ajtó mellett, a küszöbön. Mi lesz, ha ki kell menekülni a házból? Hogyan boldogulok a tolókcocsival? És tud-e követni Nagyi?

Remegünk, mind a hárman. Anyám sír. Nem akarja, hogy miatta történjen bajunk. Nekem erősnek kell maradnom. Kiviszem a mosdóba anyámat. Nagyi összehányja magát. A végét nem lehet lehúzni, kifelé áramlik belőle a piszok. Átköltözünk a hálószobába. A víz már bokáig ér mindenütt.

III.

Hajnalodik, amikor ránk találnak a lökések. Tizennyolc óra szobafogság után merészkedem ki. Hát, ezt a látványt nem lehet leírni. Minden kopasz, nincsenek bokrok, növényzet. Egy pálmafa hever keresztül az udvaron. Hogy honnan került ide, nem tudom. Minden, ami néhány órával ezelőtt még zöld volt, most barna.

Próbálok félrehúzni az ágakat. Reménytelen: nem jutok el a kapuig. A nap nem töri át a felhőket, forró pára ül a Szigeten. Az első hang: egy szomszéd átkiabál.

– Megvannak?

– Meg!

Elsírom magam.

IV.

Az ember azt hinné: megmenekült. Pedig a neheze csak ezután következik. Kezdve azon, hogy a leszakadt vezetékek labirintusában nem jutunk ki az utcára. Öt nap is elmúlik, mire a szomszéd autója beindul. Elvisz – mondja – a lakásomig. Három óra alatt tesszük meg a húszperces utat. Oszlopokat, fákat kerülgetünk, a káosz leírhatatlan. A benzinkutak előtt kilométeres sorok.

Az ajtómon nagy, zöld óriásszöcske vár. Felsikítok: a neve – *esperanza* – reménységet jelent. Nem szakadt le a tető. Állnak a falak. Egy szomszédasszony sírva meséli, hogy itt, végig az árok mentén önkéntes mentők húzták ki a vízből a sok öregét. Hidak, pallók, átjárók már nincsenek.

Sietünk haza. Sötétedéskor életbe lép a *toque de queda*. A kijárási tilalom.

Közbiztonságról, persze, beszélni se lehet. A nagyáruházakat már kirabolták, fegyveres őrök őrzik a puszta falakat. Mondom, sűrű párába fulladva élünk, a nyirkos ködöt nem töri át a nap. Elmúlik egy hét is, mire rákezd az eső. Beállhatunk az ereszcatorna alá, csak úgy, ruhástól engedjük magunkra a vizet.

Az emberekről eddig keveset beszéltem. A szomszédok eltűnnek, egyik a másik után. Átköltöznek rokonokhoz, de mondják: vannak, akik feljutnak egy repülőre és elhagyják a Szigetet. Éjjel, jól hallom, a szomszéd házakban járnak. Kirabolják azt, aki elment.

Mi nem mehetünk sehová. Fél nap, mire kiviszem a mosdóba a nagyit és anyámat. Fé-
lünk. Eltorlaszoló minden bejáratot. Így is, egy este nyílik az ajtó. A gyertya fényénél megismerem az élettársamat. Itt akar maradni! – mondja. Behív a szobába, részeg. Segítségért kiáltok, nem tudhatja, hogy nincs senki a közelben. Kituszkolom a sötétbe. A rum, amit hozott, az asztalon marad.

Nyitott szemmel alszom. Az érzékszervek fokozottan működnek ciklon után. Jól látok a sötétben, messziről hallok a gyanús zajokat. Az élettársam szagát napokig nem tudom kiszellőztetni a szobából. Pedig, hát, mi hárman sem vagyunk illatosak. És a generátor! Sikerült szert tennem egy ilyen masinára, ami dízellel működik. Persze a végé a benzinnél is bűdösebb.

Egy ciklon után megváltozik az emberi kapcsolatok természete. Vannak, akik egymásra találnak. Mások erőszakosak, türelmetlenek. Mi együtt főzünk a szomszéd családdal. Együtt rakunk tüzet. A szomszédainknak én hozom minden nap a kenyeret.

V.

Egy reggel a testem felmondja a szolgálatot. Szédülni kezdek, elájulok. Fekszem a földön, minden rendben! – ismételve. Eddig én gondoztam a két öreget, de most megremülnek, és parancsolgatni kezdenek. Nem elég felkelnem, le kell őket állítanom. Veszekszünk, kiabálnak. És akkor, szerencsére, történik valami: megszólal a telefon. Négy hét hermetikus elzártsága után néhány percre helyreáll a külvilággal a kapcsolat.

Egy floridai rokon jelentkezik. Kihozatna minket Floridába. Aztán az ajánlat kútba esik. Nyilván akkor, amikor megtudja, hogy mennyibe kerül a repülő a feketepiacon. Végül Nagy nővére küld három jegyet. Ő meg, mint kiderül, szenilis. Alzheimerre van. Nem tud elszállásolni minket. Akkor meg – ami engem illet – inkább maradok a gumimatracomon.

Én különben is csak addig mentem volna, amíg visszajön a víz és a villany. Aztán haza! Még így is, amikor megtudták, rám támadtak a barátok:

– Megszöknél? – kérdezték. – Lelépnél, mi meg itt dolgozunk?

Nem értették, milyen nehéz áram és folyóvíz nélkül ellátnom a két öreget. A kinti rokonok sem tudták elképzelni az életemet. Hiába mondtam el mindent nekik. Részlete-
sen: hogy milyen, amikor – pardon! – nem tudom lemosni, kitörölni ezt a három feneket.

Faggattak, hogy miért nem lázadnak fel az emberek. Fogalmuk se volt, milyen az, amikor minden összeroppan körülöttem. Amikor egy egész nép depresszióba süllyed. A segélyszállítmányok a kikötőben rostokolnak, katonák őrzik a szállodákat, nincsenek szállítóeszközök. És közben múlnak a hetek. Egyre több a halott, a hulla, és egyre több a beteg.

Én egész életemben erősnek képzeltem magamat. Családfőnek, kamaszkorom óta. Most rá kellett jönnöm, ez a hurrikán megtanított rá, hogy milyen gyenge, hogy milyen esendő vagyok.

Hát ez itt, Irma és Mária története. Mindaz, amit nem mondanak el a meteorológusok. Tessék, megpróbáltam elmondani. Így kezdtem új életet, harminchat évesen. Egy gumimatracon. ■ ■ ■

A gerillák magyar orvosa

A Héthalmi testvérekről – akármennyire töröm a fejem – keveset tudok. Talán azért, mert később érkeztek. A táborban már mindenki megtalálta a helyét, barátságok szövődtek, kapcsolatok. Az is, hogy két testvér, együtt! Szobatársak voltak, együtt jártak mindenhová. Nem volt szükségük senkire. Amikor pedig egy motorra is szert tettek, alig láttuk őket. Reggel bepöfögtek a városba, és csak estére kerültek haza.

Az, hogy haza, nagy szó. A láger egyetlen hosszú barakkból állt, az *Army* húzta fel, később a háborús menekülteket telepítette ide a francia kormány. 1956 után pedig a budapesti felkelőket: a magyar diákokat.

Eleinte, az első hónapokban, a nyelvet tanulták. Arra, hogy ki, minek készül, csak később került sor. Amikor már el tudták dadogni a terveiket.

Csaba, a fiatalabb testvér, orvosira jelentkezett. Aztán neki is elmagyarázták, hogy orvos itt, Galliában, csak francia állampolgár, mi több, csak született francia lehet. A többiek átmentek fogorvosira, kövesse ő is a példájukat. Fogorvosokban hiány van, fogász mindenki lehet.

A bátyja valami praktikusabb pályát nézett ki magának. De ő, Csaba, nem engedett. A medikusok között ő lett az első, az egyetlen idegen.

A tábor – mondanom se kell – kívül esett a városon. A buszmegálló talán három kilométerre lehetett. Begyalogoltunk, annyi baj legyen. Ezen az úton történt a baleset. A Héthalmi testvérek egy fának rohantak. Életben maradtak, de Csaba bal lába darabokra szakadt.

És itt tulajdonképpen véget is érne a történetem. Levizsgáztam, meghívott vendégnárnak egy trópusi egyetem. A tábor lakói szétszóródtak a világban, jómagam is csak egy-két régi társsal tartottam a kapcsolatot. Tőlük tudtam meg, hogy Csaba talpra állt. Orvos lett belőle, csak azért is. Valahol Afrikában él, Albert Schweitzer nyomdokain halad.

Rövidre fogom. Él a genfi tó partján – Nabokov és Charlie Chaplin közelében – egy asszony, akibe idestova fél évszázad óta szerelmes vagyok. Ő küldte nekem a párizsi *Express*-t, amiben – egy afganisztáni riportban – Héthalmi Csaba nevére akadt.

Akkor, a nyolcvanas években, csakúgy, mint mi 1956 őszén, a szovjetek ellen harcoltak az afgán gerillák. És ott, a sivatagban, hűen a múlthoz, Csaba volt Amin Wardakék első orvosa. Az *Express* riportja Daniella Lorch amerikai újságíró nő beszámolójára támaszkodik. „Tar koponyáján hosszú, fehér forradás...” – így kezdődik dr. Héthalmi női szemrevalló leírása. „Széles állkapocs, nehéz, izmos test, nagy, kemény kezek. Csak rekedt hangja és szaggatott beszéde árulja el, hogy valahonnan Kelet-Európából érkezett.”

A folytatás már a szokványos francia szöveg. Héthalmi doktor „magyar származású” és tizenkilenc éves, amikor Franciaországba érkezik. Az újságíró nő Kabulban talál rá, a gerillák sátrai alatt. „Tsaba” végtagokat varr össze, aknák által szétépett gyermekeket és asszonyokat.

A hátborzongató riportot fekete-fehér amatőrkép egészíti ki: „Héthalmi doktor vért ad.” Húsz év ide vagy oda, Csaba nem sokat változott. Néhány festői részlet: „Durván (nyersen) tréfálkozik egy szakállas sebesülttel, akinek kádnyi sóoldatban ázik a karja.

– Visszavarrtam! – mutatja.

Jól beszél perzsául is.

És megy tovább. Mosdat és kötöz, minden munkát egymaga végez. Ide, a sivatagba, nem könnyű találni orvosokat. Az első, az akkor még egyetlen sebész, csak 1987-ben érkezett.

Idővel aztán – akárcsak tőlünk – Afganisztánból is kivonultak a szovjetek. Most a változottság kedvéért az amerikaiak ellen harcoltak a gerillák. Vezérük, Bin Laden pedig nemzeti hősből egyik napról a másikra veszedelmes terrorista lett. A filmen, amire véletlenül rákapcsoltam, Csabáék táborában éppen célba lönek, amikor a hasaló katonák fölött nagydarab, burnuszos alak halad át.

Arról, ahogy a bal lábát húzta, azonnal felismertem ötvenhatos társamat, akinek a jelek szerint édes mindegy volt, hogy hősöket vagy terroristákat gyógyított.

Nemrég ismét kaptam a genfi tó partjáról híreket. Barátnóm mellélkelte egy Perpignanban élő francia asszony, Annie levelét. Ebben Csaba özvegye – mert ő volt a feladó – leírta férje utolsó napjait.

„Hazaérkezése – 2001 – óta súlyos beteg volt. Tizenkét évig húzta a malária következményeit. A szíve gyenge volt, és a mája sem működött. Itthon tartottuk, nem töltötte kórházban csak az utolsó hónapot.”

„2013-ban halt meg, május 19-én. Végig mellette maradtam. Aznap klasszikus zenét hallgattunk, a kezemben tartottam a kezét. Nagy orvos volt.” – így fejeződik be Annie levele. „Nagy orvos, és csodálatos ember.”

Manapság, félévszázad után, az ötvenhatosok megírják a kalandjaikat. Sok sikertörténet, aki végigolvassa, belefárad.

Szerencsénkre itt van nekünk ő is: doktor Héthalmi Csaba, az afgán gerillák orvosa.

Ferdinandy György: 1935-ben született. Egyetemi hallgató és buszkalauz, amikor elhagyja az országot 1956-ban. 11 évig él Franciaországban, elvégzi az egyetemet, franciául ír, könyveit két díjjal ismerik el. Megélhetési gondok miatt átköltözik Puerto Ricóba, ahol 35 éven át egyetemi tanár. A karibi szigeten már magyarul ír és publikál. 1988-ban jelenik meg első hazai kötete, a *Szerecsenségem története*. Fél száz könyvét adták ki, számos folyóirat szerzője, francia és spanyol kötetekkel is jelen van az irodalomban. 2000-ben hazatelepül, ma ingázik Budapest és Miami között.